11. 10. 2006

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Odpovědnost státu za nemajetkovou újmu

Účelem práva, které vytváří stát prostřednictvím zákonodárců, je chránit spravedlivé právní vztahy a předcházet možným újmám. I přes tyto snahy se však stává, že újmu způsobí sám stát. Vědom si své moci a nedokonalosti lidí aplikujících právo, pojistil se stát proti nařčení z nespravedlivosti zákonem č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem.

Cílem tohoto zákona je vytvořit nástroj, jehož pomocí budou státní orgány a územní samosprávné celky kompenzovat jimi zapříčiněnou škodu, a to takovou škodu, která byla způsobena při výkonu státní moci. Až donedávna tento zákon umožňoval státu nahrazovat pouze materiální škody. Od novely zákonem 106/2006 Sb. Je státu dána možnost poskytnout rovněž přiměřené zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu. Nová právní úprava má dosáhnout podstatného omezení podávání stížností k Evropskému soudu pro lidská práva a řešení vlastních pochybení státu spíše na vnitrostátní úrovni než na pódiu mezinárodního obecenstva.

Zadostiučinění je možné se domáhat na státu či územním samosprávném celku bez ohledu na to, zda byla nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem způsobena škoda či nikoli. Podmínkou je způsobení nemajetkové újmy fyzické či právnické osobě porušením jejího práva. Takovou újmou může být například újma způsobená nepřiměřeně dlouhým projednáváním sporů u soudu.

Nezákonným rozhodnutím je takové rozhodnutí, které svým obsahem odporuje zákonu.

Nesprávný úřední postup je takový postup, kdy státní orgán nebo územní samosprávný celek nepostupuje při výkonu veřejné moci způsobem uvedeným v zákoně. Sám zákon přímo nedefinuje, co vše lze rozumět pod pojmem nesprávného úředního postupu. V §13 odst. 1 a §22 odst. 1 zákona je zmíněn pouze jediný konkrétní příklad: „Nesprávným úředním postupem je také porušení povinnosti učinit úkon nebo vydat rozhodnutí v zákonem stanovené lhůtě. Nestanoví-li zákon pro provedení úkonu nebo vydání rozhodnutí žádnou lhůtu, považuje se za nesprávný úřední postup rovněž porušení povinnosti učinit úkon nebo vydat rozhodnutí v přiměřené lhůtě.“

Stát je odpovědný za škodu způsobenou jednak rozhodnutím vydaném v občanském soudním řízení, ve správním řízení, v řízení podle soudního řádu správního nebo v trestním řízení, a jednak nesprávným úředním postupem.

Územní celek v samostatné působnosti odpovídá za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím vydaném v řízení, na nějž se vztahují předpisy o správním řízení, a též za škodu způsobenou nesprávným úředním postupem. Pokud vydá územní samosprávný celek nezákonné rozhodnutí postupem, který není stanoven v předpisech o správním řízení, je možné uplatnit nárok na přiměřené zadostiučinění v případě, že toto vykonatelné rozhodnutí bylo pro nezákonnost zrušeno příslušným orgánem.

V následujícím textu se pokusíme podat stručný návod, jak by měla postupovat fyzická nebo právnická osoba v případě, že bylo porušeno její právo.

Prvním krokem je podání žádosti o poskytnutí zadostiučinění za nemajetkovou újmu. Tuto žádost podává osoba buď u Ministerstva spravedlnosti, došlo-li k újmě v občanském soudním řízení nebo v

trestním řízení nebo ve správním soudnictví, či v případech, kdy škoda byla způsobena notářem nebo soudním exekutorem. V případě, že došlo k újmě v některém z odvětví státní správy, pak se žádost podává u příslušného úřadu. V situacích, kdy není příslušné Ministerstvo spravedlnosti a jiný úřad nelze určit, pak se žádost podává u Ministerstva financí. Zvláštní režim platí pro činnost České národní banky a Nejvyššího kontrolního úřadu.

Obsah žádosti se, co se týče formálních náležitostí, řídí §37 správního řádu. Fyzická osoba uvádí v žádosti své jméno, příjmení, datum narození a místo trvalého pobytu, popřípadě jinou adresu pro doručování. Pokud byla nemajetková újma způsobena v souvislosti s podnikatelskou činností uvede fyzická osoba jméno a příjmení, popřípadě dodatek odlišující osobu podnikatele nebo druh podnikání vztahující se k této osobě nebo jí provozovanému druhu podnikání, identifikační číslo a adresu zapsanou v obchodním rejstříku nebo jiné zákonem upravené evidenci jako místo podnikání, popřípadě jinou adresu pro doručování. Právnická osoba uvede v žádosti svůj název nebo obchodní firmu, identifikační číslo nebo obdobný údaj a adresu sídla, popřípadě jinou adresu pro doručování. Žádost musí obsahovat označení správního orgánu, jemuž je určena a podpis osoby, která ji činí. V žádosti by dále měly být co nejvýstižněji popsány skutečnosti, na jejichž základě došlo ke vzniku nemajetkové újmy žadateli. Žadatel rovněž v žádosti uvádí, čeho se domáhá.

Ministerstvo spravedlnosti dále na svých webových stránkách uvádí, že je v žádosti vhodné uvést i údaje o bankovním spojení, a to za účelem hladkého zabezpečení úhrady případně přiznaného zadostiučinění.

Zadostiučinění může být přiznáno v několika formách. První formou je pouhé konstatování porušení práva. Pokud by se nejevilo toto konstatování jako dostačující, a pouze v případě, že nelze nemajetkovou újmu nahradit jinak, poskytne se zadostiučinění v penězích. Při stanovení výše přiměřeného zadostiučinění přihlíží příslušný orgán ke konkrétním okolnostem případu, zejména pak k celkové délce řízení, jeho složitosti, jednání poškozeného, kterým přispěl k průtahům v řízení, a k tomu, zda využil dostupných prostředků způsobilých odstranit průtahy v řízení, dále k postupu orgánů veřejné moci během řízení a k významu řízení pro poškozeného.

Pro uplatnění nároku na náhradu nemajetkové újmy stanoví zákon dvě promlčecí lhůty: subjektivní lhůtu, která činí 6 měsíců ode dne, kdy se poškozený dozvěděl o vzniklé nemajetkové újmě; a objektivní lhůtu 10 let ode dne, kdy nastala právní skutečnost, jež je příčinou nemajetkové újmy. Objektivní lhůta nesmí být překročena ani subjektivní lhůtou.

Příslušný státní orgán rozhoduje ve věci přiznání zadostiučinění za nemajetkovou újmu ve formě rozhodnutí. Toto rozhodnutí je povinen vydat bez zbytečného odkladu. Pokud nelze rozhodnutí vydat bezodkladně, je příslušný orgán povinen vydat rozhodnutí do 30ti dnů od zahájení řízení, přičemž tato doba může být z určitých důvodů prodloužena až o 30 dní. Přizná-li příslušný úřad zadostiučinění za nemajetkovou újmu, je třeba toto zadostiučinění poskytnout ve lhůtě 6 měsíců od uplatnění nároku. U soudu se může poškozená osoba domáhat přiměřeného zadostiučinění pouze tehdy, pokud nebyl jeho nárok od 6 měsíců ode dne uplatnění plně uspokojen.

Proti rozhodnutí příslušného úřadu lze ve lhůtě 15 dnů ode dne oznámení rozhodnutí podat odvolání, a to u toho úřadu, který rozhodnutí vydal. V případě pravomocného rozhodnutí může dát poškozená osoba podnět k přezkumnému řízení, pokud se domnívá, že rozhodnutí není v souladu s právními předpisy. Za určitých podmínek lze rovněž využít institutu obnovy řízení.

Přestože je cílem novely omezit podávání stížností k Evropskému soudu pro lidská práva ve věcech přiznání zadostiučinění za způsobenou nemajetkovou újmu, lze se na Evropský soud po vyčerpání všech vnitrostátních prostředků obrátit, pokud zadostiučinění nebylo poskytnuto, nebo nebylo poskytnuto v přiměřené míře. A právě v tomto bodě vězí podle našeho názoru velký problém.

Náhrada za nemajetkovou újmu sice bude státem poskytována, ale ne v takové míře, v jaké by ji poskytl Evropský soud pro lidská práva. Podobná situace totiž nastala na Slovensku. Tam je poskytování zadostiučinění upraveno zákonem č. 514/2003 Z.z., o zodpovednosti za škodu spôsobenú pri výkone verejnej moci. Po účinnosti tohoto zákona, který je obsahově téměř totožný s českým zákonem č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, sice stát začal poskytovat zadostiučinění za nemajetkovou újmu, ovšem takto poskytnutá zadostiučinění svou výší neodpovídala částkám, jaké by poškozeným osobám přiznal Evropský soud. Došlo tak pouze k prodloužení soudních sporů, protože poškozené osoby se samozřejmě začaly opětovně obracet k Evropskému soudu pro lidská práva. Náklady vznikly všem zúčastněným osobám a efektivita zákona byla omezena jeho špatnou aplikací.

Je nasnadě, že vzhledem k podobným sociálním podmínkám a téměř totožné právní úpravě se k podobné situaci schyluje i v České republice. Jediným řešením k naplnění pravého účelu zákona je situace, kdy bude stát poskytovat zadostiučinění poškozeným osobám v takové výši, v jaké by ji poskytl Evropský soud pro lidská práva.

JUDr. Klára Veselá Samková
Alžběta Krausová
Advokátní kancelář JUDr. Klára Veselá Samková
lawyers@lawyers.cz

Zdroje:
Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem
Zákon č. 514/2003 Z.z., o zodpovednosti za škodu spôsobenú pri výkone verejnej moci

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Přezkumné řízení ve světle rozsudku NSS č. j. 6 As 237/2023-31
- Algoritmizace veřejné správy a meze správního uvážení na příkladu přijímacího řízení na střední školy
- Vydat, či nevydat rozhodnutí podle informačního zákona?
- Jak se bránit proti územnímu plánu?
- Evropské dotace srozumitelně: Díl druhý – Žadatel nebo příjemce?
- Uzavírky místních i účelových komunikací a zřizování objížděk
- Reforma nařízení EU 261/2004: Co znamená pro letecké dopravce?
- Evropské dotace srozumitelně: Díl první – Unijní a národní rámec
- Když důkazy nestačí: Rizikové aspekty prokazování řádného užívání ochranných známek
- Nestačí „mít systém“ aneb povinnosti veřejnoprávních původců při přechodu na atestovaný eSSL
- Výroční zpráva ÚOOÚ za rok 2025: nové regulatorní priority v oblasti ochrany osobních údajů